

B. FABRE, *Souv. entom.* IV, pag. 191—218; SAUNDERS, 1896, pag. 115; BOUVIER, 1900 a; VAN SCHERMBEEK, L. N. V, pag. 164; VERHOEFF, 1892, pag. 696.

De bijenwolf nestelt in 't zand, bij voorkeur in steile kantjes en proviandeert het nest met gedoodde bijen, bijna uitsluitend honingbijen, ook worden *Halictus* en *Andrena* vermeld. Ik telde per cel 5 à 8 stuks. De pas verlamde prooi wordt met kaken en pooten bewerkt, zoodat de inhoud van de honingmaag door den mond naar buiten vloeit, de honing wordt door de wesp gretig opgelikt (*Fabre*). Ze vangt niet alleen bijen voor de a.s. larf, maar ook voor zich zelf, breekt den kop er af en voedt zich met de honing.

Bij Breda vond ik in den herfst de verlaten nestplaats van een groote *Philanthus*-kolonie in een steile zandkant. Zoekende naar larven en poppen, groef ik vele dozijnen nesten op, maar trof enkel nog verdroogde bijenklompen en leege wespencocons, de meeste echter nog ongeopend. Vermoedelijk was de geheele nakomelingschap van deze kolonie, die naar schatting wel honderd individuen sterk geweest moet zijn, het offer van de een of andere ramp (infectieziekte?) geworden.

Uit het abdomen van een *Philanthus*, die ik bij Oisterwijk dood in een nestgang aantrof, kweekte ik een dikkopvlieg *Physocephala vittata* (*de Meyere*: Tijdschr. voor Ent. 1911, pag. XL zomerverg. en pag. V winterverg.).

Bilthoven.

B. E. BOUWMAN.

HET VINGERHOEDSKRUID IN FRIESLAND.

NAAR aanleiding van het lezenswaardige artikel van den heer J. L. van Soest in *Natura* 1923 blz. 54 over de verspreiding van het vingerhoedskruid, kwamen wij er toe, meer aandacht te schenken aan dit sierlijke gewas en zijn voorkomen in Friesland. De schrijver vermeldt, dat het vingerhoedskruid in het zuiden dezer provincie nog al eens voorkomt, volgens opgaven, die geen volkomen zekerheid bieden.

Vingerhoedskruid.

Het mocht ons gelukken reeds een achttal vindplaatsen, ten deele bekende, te bezoeken en nauwkeurig vast te stellen.

Een viertal n.l. die bij Rijs in Gaasterland, bij Nijeberkoop, bij Oldeberkoop en die in het Oranjewoud liggen inderdaad in het zuidelijk deel dezer provincie.

Van het zuiden naar het noorden gaande zijn deze vindplaatsen de volgende:

10. In Gaasterland, in het bosch bij Rijs troffen wij het vingerhoedskruid aan in de nabijheid van de Munsterlaan (K 5, 25, 33). In een artikel in *De Levende Natuur* XVIII blz. 180 van den heer J. H. Schuurmans Stekhoven Jr. vinden wij vermeld, dat paarse en witte bloemen aldaar voorkomen. Hij meent een tweetal witte variëteiten te kunnen onderscheiden: zuiver witte klokken met paarse vlekken binnenin en geel met paars getinte helmknoppen; en geelachtig witte klokken, die binnenin nauwelijks gestippeld zijn met gele helmknoppen.

20. Te Oldeberkoop was de heer A. Bezema zoo vriendelijk ons een vindplaats te wijzen tusschen eikenstruikgewas in de nabijheid van een smal boschpad, dat bij de bevolking bekend staat onder den naam van Hans-syn-pattien (J 6, 65, 43). In hetzelfde kwartier-hokje zamelden wij een paarsbloeiend exemplaar in.

30. In het Oranjewoud vonden we in de nabijheid van de Prinselaan tusschen eikeboschjes paarse bloemen

van *Digitalis* (J 6, 63. 23) evenals in het nabij gelegen Tuimelaarsbosch.

40. In de Vijverbosschen in de nabijheid van Nijberkoop (J 6, 66, 23) is het vingerhoedskruid, dat we daar het vorige jaar aantroffen, volgens de meening van het hoofd der school vrij zeker verwilderd uit een buiten, waar tal van planten gekweekt werden. Vandaar, dat de mededeeling van den heer O. J. Pool, arts te Makkinga, dat het verder van Nijberkoop verwijderd aan den Bovenweg (J 6, 66, 14) voorkomt, ons bijzonder welkom was.

50. Het toeval bracht ons in Juli 1925 op een prachtig boschplekje in de nabijheid van Olterterp (J 6, 35, 14), waar wij een rijke vegetatie aantroffen van paars- en witbloeiend vingerhoedskruid te midden van frambozen en eikenhakhout.

60. In Augustus 1925 bezochten wij weer eens de oude, reeds door De Gorter vermelde vindplaats (H 6, 53, 43) aan den weg van Quatre-bras naar Bergum. Het is zeer zeker merkwaardig, dat de zoo in het cog vallende bloemen daar sedert het midden der achttiende eeuw standhouden. Op eenigen afstand bemerkten we witte of althans zeer lichte klokken.

Ook dicht bij den zomerweg ten zuiden van Boschhuis (H 6, 54, 13) in de nabijheid van Bergum vertoonden zich de fraaie paarse bloemtrossen.

70. Op het oude buiten Bennemastate (H 6, 53, 14) in het welvarende dorp Hardegarijp, een paar uur ten oosten van Leeuwarden gelegen, ontdekten we in Juli 1926 paarsbloeiende exemplaren. Ook dit is blijkens de Flora Frisca van J. J. Bruinsma van 1840 een zeer oude vindplaats.

80. In het vrij uitgestrekte bosch van het buiten Vogelzangstate bij Veenklooster (H 6, 45, 12) zagen wij op de excursies der Afdeling Leeuwarden der N. N. V. bij de belvédère in het voorjaar van 1925 de jonge planten. De boschwachter deelde ons mede, dat paarse en witte bloemen voorkomen.

In het reeds genoemde artikel van den heer Schuurmans Stekhoven wordt ook Wijkel als vindplaats van den paarsbloeienden vorm genoemd. Nog een andere vindplaats danken wij aan de welwillendheid van den heer O. J. Pool uit Makkinga en wel in de nabijheid van dit dorp in de Middelburen (J 6, 56, 44).

Het lijdt dus geen twijfel of Digitalis komt op meerdere plaatsen in Friesland voor. De meeste planten, die we zagen, droegen paarse bloemen, bij Otterterp, Bergum en in Gaasterland komen witte bloemen voor, waarschijnlijk ook in Veenklooster.

Van Bergum, Olterterp, Oldeberkoop en het Oranjewoud zonden we herbariummateriaal aan de Nederlandsche Botanische Vereeniging.

Hiermede meenen we een bijdrage te hebben geleverd tot de kennis van de verspreiding van het vingerhoedskruid in Friesland. Wij veronderstellen, dat door het bijebrengen van nauwkeurige gegevens wellicht eens de vraag zal kunnen worden opgelost, of het vingerhoedskruid in deze streken een oorspronkelijk wilde, dan wel een verwilderde plant is ¹⁾.

D. KOOPMANS—FORSTMANN en A. N. KOOPMANS.

¹⁾ Na het ter perse gaan van dit artikel ontvingen wij bericht van den heer R. de Groot, hoofd der school te Steggerda, dat het vingerhoedskruid op het kerkhof naast de N. H. kerk aldaar (K 6, 25, 33) voorkomt, waarschijnlijk verwilderd. Als bewijsmateriaal zond hij ons een paarsbloeiend exemplaar.

BOEKAANKONDIGING.

Voordrachten over de Geologie van Nederlandsch Oost-Indië door Dr. L. M. Rutten, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Bij J. B. Wolters, Groningen—Den Haag, 1927, gebonden, 840 p.p. met vele kaarten en illustraties, f 15.—

Dit is een heerlijk boek, zoowel wat den inhoud als wat den vorm betreft, een dik boek, dat je met even veel prettigen voorsmaak ter hand neemt als de luchtiger dunne boekjes, waarmee we tegenwoordig wel verward worden. De voordrachtsvorm, de telkens aangenaam voor den dag komende subjectiviteit van den auteur, het persoonlijk contact met zijn toehoorders, eventueel zijn lezers, dat alles geeft aan dat degelijk en geleerd werk iets zeer onderhoudends en bekoorlijks. Het geologisch onderzoek van Nederlandsch Indië brengt vele moeite en bezwaren met zich en Prof. Rutten verzwijgt die geenszins, maar ondanks alles voelt men bij het doorwerken van dit boek de lust opkomen, om ook